

PREVIRANJA U BOSANSKOM KRALJEVSTVU SREDINOM DRUGE DECENIJE XV STOLJEĆA

Apstrakt: *Poslije poraza Ugarske od strane Osmanskog carstva, augusta 1415. godine, bosanski kralj i pojedini velikaši odlučili su da promijene političku orijentaciju. Kralj Ostoja je pokušao da sredi unutrašnje prilike koje su vladale u Bosanskom kraljevstvu. Tim povodom sazvaio je Stanak na kome se trebao obračunati s pojedinim velikašima. O ovim događajima pisali su i Dubrovčani, koji su u jednom pismu opisali događaje koji su se desili u Kraljevoj Sutjesci, nakon kojih se očekivala intervencija osmanske vojske. Koliko je bila ozbiljna situacija svjedoči i podatak da su mnoge porodice tražile od dubrovačkih vlasti da im obezbijede sigurno sklonište u slučaju opasnosti. Jedan od moćnijih bosanskih velikaša umire 1416. godine, a oko podjele njegovih posjeda došlo je sukoba između kralja Ostoje i preostalih velikaša. U jeku tadašnjih turbulentnih događanja koji su se zbivali u zaleđu Dubrovnika umire i kralj Ostoja.*

Ključne riječi: *Bosansko kraljevstvo, velikaši, Stanak, Dubrovčani, osmanska vojska, kralj Ostoja, vojvoda Sandalj, knez Pavle Radenović.*

Abstract: *After the defeat of Hungary by the Ottoman Empire in August 1415, the Bosnian king and some noblemen decided to change their political orientation. King Ostoja tried to sort out the internal conditions that prevailed in the Bosnian kingdom. On that occasion, he convened a meeting where he was supposed to deal with certain noblemen. The people of Dubrovnik also wrote about these events, so they in one letter described the events that took place in Kraljeva Sutjeska, after which the intervention of the Ottoman army was expected. How serious the situation was is evidenced by the fact that many families asked the Dubrovnik authorities to provide them with safe shelter in case of danger. One of the most powerful Bosnian noblemen dies in 1416, and*

a conflict arose between King Ostoja and the remaining noblemen over the division of his possessions. In the midst of the turbulent events that took place in the hinterland of Dubrovnik, King Ostoja also died.

Key words: *The Bosnian kingdom, the noblemen, Stanak, the people of Dubrovnik, the Ottoman army, the king Ostoja, duke Sandalj, knyaz Pavle Radenović.*

Uvod

Bosansko kraljevstvo je na početku druge decenije XV stoljeća ušlo u sukobe koji su najavljivali uplitanje susjednih država. Naročito su za bosansku teritoriju bili zainteresovani Ugarska i Osmansko carstvo. Ugarska da bi ostvarila svoje interese na Balkanu sazvala je Budimski sabor.¹ Na ovom saboru bile su prisutne najuticajnije ličnosti toga vremena. Vjerovalo se da će poslije ovog sabora doći mirnija vremena. Osim toga vjerovalo se da će nakon događaja koji su pogodili Bosansko kraljevstvo tokom prve decenije XV stoljeća doći mir i na ovo područje. Mir u Bosni značio je i mir na širem području. Tako je i jednoj od najmoćnijih država Evrope, Ugarskoj, bilo stalo da se prilike u Bosanskom kraljevstvu svedu na dugotrajni mir. Tako je bilo određeno i na Budimskom saboru. Međutim, taj „dugotrajni mir“ je kratko trajao. Osim osmanske vojske koja je imala velike aspiracije prema Bosni došlo je i do unutrašnjih nemira. Bosanska gospoda je htjela više nego što ima. Posebno su bila velika trvenja između porodica Kosača i Hrvatinića. Tako da su unutrašnje neprilike koje su vladale slabile su političku, ekonomsku i vojnu moć Bosanskog kraljevstva. Na teritoriji Bosne polovinom avgusta 1415. godine sukobile su se dvije najmoćnije vojne sile: Ugarska i Osmansko carstvo. Osmanska vojska odnijela je pobjedu. Na strani Osmanlija bio je i herceg Hrvoje, a kralj Ostoja držao se po strani. Osmanski sultan nakon ove pobjede priznao je Ostoju za kralja Bosne. Ovim porazom prestaje Ugarski uticaj u Bosni.

¹ Na Saboru osim što su priređene viteške igre i zabave trgovalo se i tuđim teritorijama, tako je ugarski kralj despotu Stefanu poklonio Srebrenicu. (Ljubomir, Kovačević, *Kad je Stevan Lazarević (1389-1427) zavladao Srebrenicom?*, Godišnjica Nikole Čupića, III, Beograd, 1879, 421).

Sukob u Kraljevoj Sutjesci

Pobjeda Osmanlija u avgustu 1415. godine natjerala je kralja Ostoju i vojvodu Sandalja na promjenu političke orijentacije. Oni napuštaju ugarskog kralja i prelaze na stranu osmanskog sultana. Herceg Hrvoje, iako je izašao kao pobjednik tokom sukoba 1415. godine, morao je priznati Ostoju za kralja. U drugoj polovini avgusta 1415. godine održan je Stanak u Kraljevoj Sutjesci. Na njemu pored izmirenja bosanskih velikaša, priznavanja Ostoje za kralja, done-sena je i odluka da se Srebrenica,² čim se za to ukaže prilika, vrati pod bosansku vlast.³ Dubrovčani su pisali ugarskom kralju: „Osim toga bosanski velikaši održali su opći Stanak te odlučili vratiti Srebrenicu, koju je vaša svjetlost darovala velikom despotu Raške“.⁴ Krajem augusta održan je u Bosni novi Stanak na kojem je skrojen plan o ubistvu kneza Pavla Radenovića i njegovog sina Petra Pavlovića. Stanak je održan u Kraljevoj Sutjesci i to na kraljevom posjedu. Tu su bili prisutni najistaknutiji bosanski velikaši, izuzev herceg Hrvoja koji je bio po strani obračuna kuće Kosača i Pavlovića. O događaju koji se desio tom prilikom svjedoči i pismo Dubrovčanina Ivana Gundulića, poslanika na bosanskom dvoru.⁵ Pismo je upućeno Dubrovačkoj vladi. U njemu se ističe da je ubistvo izvršeno prilikom šetnje velikaša koji su bili prisutni na dvoru kralja Ostoje u Kraljevoj Sutjesci. Tada su bili prisutni uz kralja Ostoju njegov sin Stjepan, vojvoda Sandalj s bratom Vukcem Hranićem, župan Dragiša

² Mihailo, Dinić, *Državni sabor srednjovekovne Bosne*, Srpska akademija nauka (SANU), Posebna izdanja, knj. 231, Odjeljenje društvenih nauka, Beograd, 1955, 58.

³ Jozsef, Gelcich, Lajos, Tallóczy, *Diplomatarium relationum reipublicae Ragusanae cum regno Hungariae*, Budapest, 1887, 250. Povoljna prilika ukazala se tek nakon 10 godina od održavanja Stanka. Naime, u oktobru 1425. godine iskoristivši zauzetost despota u sukobima sa osmanskom vojskom i računajući da neće preći preko nabujale Drine da bi pomogao svojim jedinicama, bosanski kralj Tvrtko II zajedno sa Dinjičićima je opsjedao Srebrenicu. Uspio je da popali gradsko naselje i nanese veliku materijalnu štetu Dubrovčanima. Ipak, despot Stefan je sa svojom vojskom uspio da pređe nabujalu Drinu i sukobi se sa bosanskim kraljem. Prema pisanju despotovog savremenika Konstantina Filozofa, kralj Tvrtko II je poražen i uspio je da izbjegne zarobljavanje. (Sima, Ćirković, *Istorija srednjovekovne bosanske države*, Beograd, 1964, 257).

⁴ J. Gelcich, L. Tallóczy, *Diplomatarium*, 251. Po ovoj obavijesti od strane Dubrovčana vidi se da je Srebrenicu ugarski kralj poklonio despotu Stefanu Lazareviću.

⁵ Medo, Pucić, *Spomenici srpski*, knj. I, Beograd, 1858, Primetba XVI.

Dinjičić,⁶ Vukmir Zlatonosović, Pavle Klešić i knez Pavle Radenović sa sinom Petrom Pavlovićem. U jednoj šetnji koja je organizovana Parenom Poljanom, došlo je do prepirke između vojvode Sandalja i kneza Pavla. U dužem razgovoru i prepirci s njima je ostao i Vukmir Zlatonosović. U prepirci između Petra Pavlovića i vojvode Sandalja, Sandaljevi ljudi uhvatili su Petra Pavlovića i svezali ga. Tom prilikom knez Pavle pokušao je da pobjegne. Međutim, Sandaljevi ljudi sustigli su ga i ubili.⁷

U pratnji kneza Pavla bio je krstjanin Vlatko Tumurlić. On je tom prilikom uspio da pobjegne u franjevački samostan kod dubrovačkog poslanika Ivana Gundulića te se tako spasio. Nakon smirivanja stanja u Parenj Poljani Vlatko Tumurlić je mrtvo tijelo kneza Pavla odnio u Vrhbosnu i pokopao. Zarobljeni Petar Pavlović odveden je u Bobovac,⁸ a nešto kasnije u prijestolni grad Pavlovića Borač.⁹ U pratnji kneza Pavla i Petra bio je Brailo Tezalović, koji je bio zarobljen od strane kneza Vukca Hranića, brata Sandaljeva. Tom prilikom, od strane drugih učesnika, bio je zarobljen i Pribisav Muržić.¹⁰

Kada se stanje u potpunosti smirilo, dubrovački poslanik je odjahao do vojvode Sandalja. Tom prilikom mu je Sandalj saopštio: „Možeš li vjerovati da vidiš ovo, po milosti Božijoj ja radim i slijedim stil pravde onako kako to

⁶ Velikaška porodica Dinjičići ubrajala se u Bosanskom kraljevstvu među pet najmoćnijih oblasnih porodica, poslije Hrvatinića, Kosača, Pavlovića i Zlatonosovića. Svoje posjede imali su u okolini Srebrenice. U okolini ovog naselja pod njihovom vlašću bio je utvrđeni grad Kličevac. Pavao, Anđelić, *Studije o teritorijalno političkoj organizaciji srednjovjekovne Bosne*, Sarajevo, 1982, 181. U pisanim historijskim izvorima spominje se nekoliko članova porodice Dinjičića. Župan Dinjica bio je svjedok na povelji kralja Tvrtka I 1378. godine, njegov najstariji sin Dragiša sudjelovao je u zboru velikaša 1400. godine, u poveljama kao svjedok „od Podrinja“ 1420, 1421. i 1426. godine sa titulom župana. (Franz, Miklosich, *Monumenta serbica spectantia historiam Serbiae, Bosniae, Ragusii, Viennae*, 1858, 250).

⁷ Esad, Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranić Kosača*, Sarajevo, 2009, 105. Iza kneza Pavla ostala su dva sina Petar i Radosav. (Aleksa, Ivić, *Radosav Pavlović veliki vojvoda bosanski*, LMS, 245, Novi Sad, 1907, 10).

⁸ Nikola, Jorga, *Notes et extraits pour servir a l'histoire des croisades au XV siècle*, II, Paris, 1899, 151.

⁹ Đuro, Tošić, *Pismo dubrovačkog poslanika Ivana Gundulića o smrti kneza Pavla Radenovića*, Zemlja Pavlovića, Srednji vijek period turske vladavine, Banja Luka–Srpsko Sarajevo, 2003, 362.

¹⁰ Brailo e prexon de Voch Cragnich et Pribisaia Mursich e prexon de altri. M. Pucić, *Spomenici srpski*, I, Primetba XVI.

vi, dubrovačka gospoda, radite tj. odrubljujete glavu onome tko napravi izdaju u Dubrovniku. Tako ja s ostalim vjernim Bosancima radim“. ¹¹ On je izjavio dubrovačkom poslaniku da je to učinio kako bi zadovoljio pravdu, i da su tu u pitanju grijesi porodice Pavlović. ¹² Nakon ovih događanja počela je podjela zemalja Pavla Radenovića. Poznato je da je Olovo uzeo Vukmir Zlatonosović.

Vojvoda Sandalj je optuživao kneza Pavla za krivice kada je riječ o odnosima sa ugarskim kraljem. On i njegov sin Petar Pavlović nanijeli su takvim ponašanjem dosta zla Bosanskom kraljevstvu. ¹³ Poslaniku Ivanu Gunduliću je izjavio da je on prijatelj Dubrovčanima i da ima namjeru i dalje da to ostane. Tom prilikom ga je zamolio da ga preporuči kod dubrovačke Vlade. ¹⁴ Ovo ubistvo predstavljalo je politički obračun neistomišljenika u to vrijeme u Bosanskom kraljevstvu. ¹⁵

Iz svega ovoga vidi se da knez Pavle i njegov sin Petar nisu bili uz kralja Ostoju, te tako nisu bili ni na strani ugarskog kralja. Kralj Ostoja i vojvoda Sandalj najviše su zamjerali Pavlovićima zbog podrške koju su davali protukralju Tvrtku II kojeg su nastojali dovesti na prijestolje Bosne. ¹⁶

Ubistvo kneza Pavla Radenovića

Nakon što su ljudi Pavlovića oteli stoku nekih Dubrovčana, oni se nisu žalili legitimnom kralju Ostoji već protukralju Tvrtku II, što znači da je tada i

¹¹ „Possa siando bonaza caualcai a voivoda Sandal et lui me aue a dir credisti vedur questo echo perla grazia de dio fazo et seguio il stil de zustizia come voi signor de Raguza fate. Così io con altri fedel bosignani fazo.“ *Lettere e Commisioni di Levante*, VII, fol. 134, (24. VIII 1415).

¹² M. Pucić, *Spomenici srpski*, I, Primetbe XV-XVII.

¹³ Dicendo molta colpa contra padre et fiol inuerso la maesta del te de Hongariae et contra reame de Bosna. *Lett. di Lev.* VII, fol. 134, (28. VIII 1415).

¹⁴ M. Pucić, *Spomenici srpski*, I, Primetbe XV-XVII.

¹⁵ Đ. Tošić, *Pismo dubrovačkog poslanika*, 362.

¹⁶ Pavo, Živković, *Tvrtko II Tvrtković, Bosna u prvoj polovini XV stoljeća*, Sarajevo, 1981, 73. Jedno vrijeme na njihovom teritoriju, u Vrmu, boravio je protukralj Tvrtko II, što se da uočiti iz jednog dokumenta sredinom augusta 1414. godine. Da su knez Pavle i njegov sin Petar podržavali Tvrtka II, svjedoči i vijest o jednom incidentu koji se dogodio sa dubrovačkom stokom koju su oteli ljudi Petra Pavlovića, zbog čega su Dubrovčani uputili protest Tvrtku II. *Lett. di Lev.* VII, fol. 109v-110v, (24. VIII 1415).

protukralj imao autoritet prema Dubrovčanima. U to vrijeme nisu bili dobri odnosi između kralja Ostoje i Dubrovčana. Međutim, oni mu ipak isplaćuju tribute. Poslednji događaji svjedočili su da je jak uticaj u Bosni imao protukralj Tvrtko II. Privremeno izmirenje do koga je došlo prije ubistva kneza Pavla Radenovića pokazuje u kojoj mjeri su kralj Ostoja i vojvoda Sandalj iskoristili privremeno izmirenje u cilju učvršćavanja pozicija unutar Bosanskog kraljevstva. Nije slučajno što nakon ovog ubistva dolazi do novih unutrašnjih sukoba. Mogla se očekivati ponovna intervencija osmanske vojske. Unutrašnji sukobi mogli su biti prevaziđeni jedino uništenjem čitave porodice Pavlovića.¹⁷

Petar i Radosav, sinovi Pavlovi, htjeli su da se osvete za smrt svoga oca. Protiv glavnih naredbodavaca, vojvode Sandalja i kralja Ostoje, ubica njihovog oca, pozvali su osmansku vojsku. Vojska osmanskog sultana se odazvala pozivu Pavlovića i sa svojim odredima ušla u Bosansko kraljevstvo. Ovaj upad osmanske vojske natjerao je veliki dio stanovništva da zatraži pomoć od Dubrovčana kako bi se sklonili na sigurnija područja. Dubrovčani su dozvolili 3. oktobra 1415. godine Ljubiši Bogdančiću i Vukosavu Poznanoviću da se u slučaju opasnosti mogu skloniti u Dubrovnik i tom prilikom pišu: „Eto vidite i čujete što se čini među gospodom bosanskom i žele da bi bila vazda vsaka početna ljubav mir i sklad“.¹⁸

Nešto kasnije 5. decembra dozvolili su i knezu Miliši Nikoliću da se može skloniti u Ston ili Rât ili na neki drugi otok. Pri tome su pisali: „jer se bojite osmanske vojske“.¹⁹

Od osmanske vojske bio je ugrožen i vojvoda Sandalj, pa se obratio Dubrovčanima sa molbom da mu u slučaju opasnosti, njemu i njegovoj porodici, omoguće siguran boravak na teritoriji koju oni kontrolišu.²⁰

Ojačani osmanskom vojskom, sinovi Pavla Radenovića knez Petar i Radosav, ugrožavali su i dubrovački teritorij. Dubrovčani su 8. februara

¹⁷ S. Ćirković, *Istorija*, 244.

¹⁸ M. Pucić, *Spomenici srpski*, I, 131.

¹⁹ M. Pucić, *Spomenici srpski*, I, 132.

²⁰ U drugoj polovini novembra 1415. godine Dubrovčani su odobrili vojvodi Sandalju da može kupiti za svoj novac 50 starija žita: „De dando voyuode Sandali staria quinquaginta millei iuxa petitionem suam pro denariis suis“ *Cons. Rog.*, I, fol. 29, (21. IX 1415); usp: E. Kurtović, *Veliki vojvoda*, 213.

1416. godine poduzeli mjere za sigurnost Stona, a stanovništvu koje je bježalo iz Bosne dozvolili su da se skloni na Râtu.²¹ Februara 1416. godine žalili su se Dubrovčani Radosavu Pavloviću koji zajedno sa osmanskom vojskom na granici sa Republikom uznemirava i pljačka Dubrovčane.²² Obraćali su se i njegovom starijem bratu Petru u martu 1415. godine kada su župan Đurađ i Stjepan Miloradović sa osmanskom vojskom ponovo činili napade na Dubrovčane.²³

Dubrovčani šalju i pismo knezu Petru, u kome ga obavještavaju da je Petrov čovjek župan Đurađ prijetio Dubrovčanima.²⁴ Već tada su Pavlovići bili ovladali, uz pomoć Osmanlija, područjem Konavala. To područje biti će i kamen spoticanja između Pavlovića i Kosača. Osmanska vojska došla je do dubrovačkih granica pa je Dubrovačka vlada 21. marta 1416. godine odlučila da pošalje sa dubrovačkih ostrva brodove kako bi se olakšao bijeg onima koji na kopnu traže spas od osmanske vojske. Vlada je odlučila da se izabere jedan predstavnik građana sa teritorije Slanog koji će biti poslat zapovjednicima osmanske i vlaške vojske.²⁵ Da je stanovništvo bježalo pred osmanskom vojskom svjedoči i upustvo dato 6. aprila 1416. godine dubrovačkom građaninu Mihi Krušiću u Drijevu.²⁶

²¹ N. Jorga, *Notes II*, 153.

²² „De mitendo unam personam ad Radoslaum paulouich propter nouitates quas faciunt sue gentes.“ *Consilium Rogatorum*, I, fol. 26v, (14. II 1416).

²³ Dubrovčani su 23. marta 1416. godine pisali: „Kneže Petre, vaš brat knez Radosav bil je s vojskom ovdje na međi našega Primorja i njegovom dobrom ljubovom ne učini se u zemai ni u ljudeh ni jedna stvar... a vo sdi, kneže, dojdose iz dolje druge naše vojske, koje potrše dolje Slivno i staše na međi našoj u Primorje, a jesu pred njima župan Đurađ i Stjepan Miloradović i snjimi Osmanlije. Molimo ti gospodstvo budi ti milost poslat im zapovijedaje, da nam u naše nikoje kvari ne učine i da se onudei ne tiraju.“ M. Pucić, *Spomenici srpski*, I, 134.

²⁴ Ljubomir, Stojanović, *Stare srpske povelje i pisma*, knjiga I/1, Beograd-Sremski Karlovci, 1929, 531.

²⁵ Captum fuit de eligendo unum ex nostris nobilebus pro mittendo ad insulas pro dando ordinem barcis ituris ad teram firmam pro levando gentes volentes se salvare a Turcis. Item captum fuit de eligendo unum ex nostris popularibus pro mittendo ad teras nostras Slani quod vadat pro ambasatore ad caporales exercitus turcorum et vlacorum. M. Pucić, *Spomenici srpski*, I, Primetba XV.

²⁶ Lejla, Nakaš; Drago, Župarić; Ana, Lalić; Dženan, Dautović; Esad, Kurtović, *Codex diplomaticus regni Bosnae, Povelje i pisma stare bosanske države*, Sarajevo, 2018, 364.

Osim što je osmanska vojska osvajala Humsku zemlju, zauzela je i dio Podrinja i gornju Bosnu. Tako je bio zauzet i grad Vrhbosna sa čitavom župom. U to vrijeme sultan Mehmed I za zapovjednika osmanske vojske u Vrhbosni imenovao je Isak-bega. Zapovjednik Osmanlija imao je zadaću da prati šta rade bosanski kralj i velikaši.²⁷ Već tada su neki velikaši počeli da priznaju osmansku vlast u Bosni. Među prvima bili su vojvoda Sandalj Hranić i braća Pavlovići koji drže svoje zemlje „milošću i darom božijim i velikog cara sultana Mehmet-bega i vojvode mu Izaka“.²⁸

Zadnje godine života i djelovanja vojvode Hrvoja

Pošto vojvoda Hrvoje nije bio Sandaljev prijatelj, držao se po strani oko ubistva Pavla Radenovića. U to vrijeme bio je zauzet oko povratka Splita pod svoju vlast. Krajem 1415. godine poduzimao je i vojne akcije. Bio je on u sukobu sa krčkim knezovima, protiv kojih je uspio da navede i Osmanlije, pa su bili prisiljeni da zamole Republiku Sv. Marka da posreduje kod vojvode Hrvoja.²⁹

Dok su u Bosanskom kraljevstvu bili jaki sukobi između Pavlovića i Kosača umro je vojvoda Hrvoje aprila 1416. godine.³⁰ On se kroz čitav svoj vijek održavao na vlasti i ostao nepobijeđen, uz to on je uspio da se osveti svojim neprijateljima. Nekada moćnog vojvodu Hrvoja naslijedio je njegov sin Balša koji je bio samo sjena svoga oca. Za njegove posjede bili su zainteresovani bosanski kralj Stjepan Ostoja, Dubrovčani, Splitsani i Mlečani. Najviše koristi imao je kralj Ostoja koji se u međuvremenu razišao sa Kujavom i oženio Hrvojevu udovicu Jelenu. Dubrovčani pišu, u oktobru 1416. godine, kralju Sigismundu „da je kralj Ostoja, nakon što se rastao s prvom

²⁷ Cum eadem tempestate Muhametes primus... quandem partem Moesiae, quam nos superiorem Boznam, vel vulgari vocabulo Werhbozanyam vocamus, suo subdidisset domino; placuit illi, ut novum terra in hac regem crearet. Igitur quendam, tam parvi census, tum humilis ortus pariter et famae hominem Ikach vocatum, regem Boznensem denominavit. (Vjekoslav, Klaić, *Poviest Bosne do propasti kraljevstva*, Zagreb, 1882, 255).

²⁸ F. Miklosich, *Monumenta serbica*, 301

²⁹ Šime, Ljubić, *Listine o odnošajih između južnog Slavenstva i Mletačke Republike*, knj. VII, Zagreb, 1880, 261, 262.

³⁰ Ferdo, Šišić, *Hrvoje Vukčić Hrvatinić i njegovo doba (1350-1416)*, Zagreb, 1902, 235. Hrvoje je 21. marta bio još živ. (M. Pucić, *Spomenici srpski*, I, Primetba XV).

ženom, oženio Jelenu, udovicu Hrvojevu, koja je nakon udaje za kralja svom bratu, knezu Ivanu Cetinjskom, darovala grad Omiš³¹.

Zahvaljujući toj vezi Ostoja je uspio da proširi svoje posjede na zapadu, tako da je u njegov posjed ušao i grad Jajce. Kralj se nastojao pomiriti i sa Hrvojevim nasljednicima. Na taj način računao je osigurati podršku doskorašnjih protivnika. Pokušao je da vrati nekadašnji ugled kralja, koji je poslednjih godina naglo opao. U tim nastojanjima Ostoja nije imao većih uspjeha, s obzirom na unutrašnje sukobe koji su potresali zemlju. Ostoja ženinidba davala je novi povod za sukobe u Bosni. Posebno su bili uznemireni Pavlovići, koji su bili na granici s Dubrovačkom Republikom.³²

Optužbe protiv kralja Ostoje za događaje u Kraljevoj Sutjesci

Unutrašnji sukobi više su štete nanijeli Bosni, nego što ih je bilo od ugarske i osmanske vojske. Dubrovčani u ovakvim situacijama su ostajali neutralni. Međutim, svako stradanje Bosne je nanosilo velike štete i Dubrovčanima. Tokom 1415. i 1416. godine dosta stanovništva iz Bosne pobjeglo je u Dubrovnik, tako da su siromašni bjegunci pali na teret Republike. Zato je u novembru 1416. godine izdata naredba da se oni koji su se odali prosijačenju protjeraju sa dubrovačkog teritorija. Stjepana Ostoju su priznavali Dubrovčani kao legitimnog kralja, pa su 7. februara 1416. godine platili stonski dohodak kraljevom poslaniku u iznosu od 500 perpera,³³ a 23. novembra 1416. godine su odlučili da mu plate svetodmitarski dohodak u iznosu od 2.000 perpera. U ime kralja Ostoje dohodak je primio njegov izaslanik Milivoj Divčić.³⁴

Iako su Dubrovčani priznavali Ostoju za kralja Bosne, to nije značilo da se kralj učvrstio na prijestolju. U to vrijeme, 1415. i 1416. godine, bosanska vlastela se u toj mjeri zavadila da joj je prijetio i fizički nestanak. Dubrovčani

³¹ J. Gelcich, L. Tallóczy, *Diplomatarium*, 261, 262. Unatoč tome da je Jelena darovala Omiš svom bratu to nije poremetilo bračne odnose između kralja i Jelene, iako je Ostoja očekivao da će grad Omiš on dobiti.

³² A. Ivić, *Radosav Pavlović*, 11.

³³ N. Jorga, *Notes II*, 152, 153.

³⁴ L. Nakaš, D. Župarić, A. Lalić, Dž. Dautović, E. Kurtović, *Codex diplomaticus regni Bosnae*, 368.

su pisali ugarskoj kraljici Barbari: „Bosnam destructam esse penitus et barones ipsos intra se exterminium maximum preparare“.³⁵

Novi sukobi, zavađenih strana u Bosni, išli su do te mjere da je i sultan Mehmed I morao intervenisati. Sultanu je intervencija išla u prilog jer već tada je mogao smatrati bosanskog kralja i velikaše svojim podanicima. U cilju izmirenja Kosača i Pavlovića, u Bosnu je sultan uputio dva svoja poslanika, tako da je bio sazvan i Stanak. Na njemu je trebalo da dođe do izmirenja. Vlastela je optužila kralja Ostoju da je on uzročnik svega zla koje se desilo.³⁶ Pored nejedinstva koje se ispoljilo na „Stanku“ među vlastelom ipak je bilo odlučeno da se on uhapsi i sveže pošto je pogazio „vjeru gospodsku“.³⁷ Za ubistvo u Parenjoj Poljani bio je optužen i Dragiša Dinjičić. Osjetivši da im prijeti opasnost kralj Ostoja i vojvoda Dinjičić samo večer prije toga su pobjegli.³⁸ Protiv kralja Ostoje bio je i njegov sin Stjepan Ostojić, uvrijeđen po svoj prilici postupkom svoga oca otpuštanjem njegove majke Kujave s dvora i ženidbom Hrvojevom udovicom Jelenom. Osmanlije su pomagale protukralja Tvrtka II. Nešto kasnije Dubrovčani pišu kralju Sigismundu: „Za sada nema nikakve vojske ni u Bosni ni u Raškoj jer se osmanski sultan morao povući u Solun protiv svog brata“,³⁹ (...) „lažnog Mustafe“ (Duzme Mustafa).⁴⁰

Na početku 1417. godine Bosansko kraljevstvo bilo je zahvaćeno novim unutrašnjim nemirima i sukobima. Međusobno zavađene porodice spremale su se za nastavak sukoba. Iz ovoga se da zaključiti da su Bosanskom kraljevstvu više štete nanosili unutrašnji sukobi, nego što su to činile vojske

³⁵ Da je Bosna posve opustošena i da vlastela priprema međusobnu propast. (V. Klaić, *Povijest Bosne*, 256).

³⁶ M. Dinić, *Državni sabor*, 65.

³⁷ Dubrovčani pišu kralju Sigismundu u oktobru 1416. godine: „Među barunima bosanskim planulo je veliko i smrtno neprijateljstvo zbog smrti pokojnog kneza Pavla stoga je Kriščija, sultan Mehmed I poslao svoja dva poslanika barunima da ih međusobno izmire. Zakazan je bio i sastanak koji ipak nije imao uspjeha, jer baruni jedan drugom ne vjeruju.“ M. Pucić, *Spomenici srpski*, I, Primjetbe XVII. Nadimak sultanu Mehmedu I bio je Kriščija ili Krščija, što znači rvač. Nosio je taj nadimak zato što je bio vješt u rvanju. (Ante, Šimčik, *Car sultan Kriščija ili Krščija*, GZM, XLIV, sv. II, Sarajevo, 1932, 63-65).

³⁸ J. Gelcich, L. Tallóczy, *Diplomatarium*, 261.

³⁹ J. Gelcich, L. Tallóczy, *Diplomatarium*, 265.

⁴⁰ Željko, Fajfrić, *Turski sultani*, Sremska Mitrovica, 2008, 60.

drugih zemalja. Kralj Ostoja nakon što je uspio da izbjegne hapšenje od bosanskih baruna sklonio se u jugozapadne krajeve Bosne, gdje je imao svoje pristalice Radivojeviće. Prodori Osmanlija, na početku 1417. godine, natjerali su bosansko stanovništvo da traži sigurnije područje. Veliki broj stanovništva pokušao se skloniti u Ston nakon što su za to dobili odobrenje Dubrovačke vlade.⁴¹

U međusobnim sukobima velikaša, veliku korist izvukao je kralj Stjepan Ostoja, koji se jedino na taj način i mogao održati na prijestolju. On je podsticao međusobne sukobe pomagao jedne protiv drugih. U posljednjem sukobu pomagao je Pavloviće koji su za uzvrat priznavali njegovu vlast. Zahvaljujući tome on je učvrstio svoj položaj.⁴² Izmirio se i sa Petrom Pavlovićem iako je on bio jedan od najvećih zagovarača da se ubije njegov otac Pavle. Dubrovčani su se u ovim sukobima priklanjali sad jednom sad drugom, tako da su slali darove Ostoji, Tvrtku II, Jeleni i Kujavi. Nešto kasnije kralj Ostoja je pobjegao u blizinu Dubrovnika. Dubrovačka vlada je izdala naređenje, 20. aprila 1417. godine, zapovjedniku Stona da javi u Dubrovnik gdje se nalaze kralj Ostoja i kraljica Jelena. Ako bi saznao da se kralj nalazi u neretvanskom kraju ili u Bišću neka zapovjednik stonski pošalje dvije lađe da love ribu za kraljev sto i da se daruje nekoliko litara dobrog vina, dok će Vlada pokloniti druge darove kralju i kraljici.⁴³

U maju 1417. godine vojvoda Petar nalazio se na jugu, Dubrovčani mu šalju poslanike Andriju Marina de Volço i Nikolu Marina Gučetića. Poslanstvo je dobilo upute da izjavi vojvodi žalost zbog smrti oca, da ga pozovu u Dubrovnik, da ga zamole da kazni neke svoje ljude koji pljačkaju po dubrovačkom zemljištu i da ako bude voljan da se s njim nagode oko prodaje Konavla.⁴⁴

Kralj Ostoja je u proljeće 1417. godine uz pomoć nekih knezova zauzeo Hum. U to vrijeme on se izmirio sa svojim sinom Stjepanom Ostojićem. Obratio se 13. aprila 1417. godine iz neretvanskog kraja Dubrovčanima da mu

⁴¹ *Lett. di Lev.* VII, fol. 114v, (8. II 1417).

⁴² Dubrovčani su ga krajem 1416. godine priznavali kao legitimnog kralja i isplatili su mu svetodmitski dohodak u iznosu od 2.000 perpera. *Cons. Rog.* I, fol. 54, (30. XII 1416).

⁴³ N. Jorga, *Notes II*, 157, 158.

⁴⁴ N. Jorga, *Notes II*, 158.

pošalju najamninu za njegove kuće u Dubrovniku.⁴⁵ Izdao je i povelju 22. jula 1417. godine Radivojevićima s kraljicom Jelenom i sinom Stjepanom. U povelji se zahvaljuje Radivojevićima, a napose im se zahvaljuje kada su mu se predali Humljani. Ustupio im je neka mjesta u Makarskom primorju: Makar i Lapčaj, pri tome određivši da niko od Humljana ne bude gospodar nad njima.⁴⁶

Ratujući u Humu kralj Ostoja uspio je da zauzme grad Blagaj koji je pripadao vojvodi Sandalju. Pod vlast kralja Ostoje došao je i knez Grgur Nikolić. Braća Pavlovići uspjeli su krajem 1416. i početkom 1417. godine da zauzmu Konavle i Dračevicu, tako da je vojvoda Sandalj bio odsječen od Primorja.⁴⁷

Dubrovčani pišu svom poslaniku na ugarskom dvoru „da nakon smrti kneza Pavla bio i jest veliki rat u Bosni i da su uništeni i opljačkani mnogi krajevi, a posebno oni koji su oko dubrovačkih granica i župe Konavle, koja je bila po pola kneza Pavla i vojvode Sandalja, a sada je uzeo i drži Petar, sin kneza Pavla iako je uništena i bez stanovnika. Bosansko kraljevstvo je u velikoj neslozi i razdoru koje održavaju baruni“.⁴⁸

Vojvoda Sandalj bio je okružen neprijateljima sa svih strana, koji su mu ugrožavali posjede. Bilo je za očekivati da to iskoristi kralj Ostoja, koji se namjeravao obračunati sa svojim neposlušnim velikašima i tako ojačati centralnu vlast. U vrijeme planiranja obračuna sa vojvodom Sandaljem, kralj Ostoja se nalazio u Humu gdje je proveo čitavu 1417. godinu. Dubrovčani su mu 28. februara 1418. godine poslali poslanstvo. Jedno poslanstvo imalo je obavezu da ga pozove da posjeti Republiku, a drugo da mu odnese dar od 500 dukata u srebru.⁴⁹ U Vijeću umoljenih odlučeno je 2. marta 1418. godine da poslanici sa svoje strane imaju dati kralju i kraljici 20 perpera u poklonima.⁵⁰ U Dubrovniku je izdata naredba 7. marta 1418. godine da se u Neretvi lovi riba za kralja.⁵¹

⁴⁵ M. Pucić, *Spomenici srpski*, I, 134.

⁴⁶ „Quando no se diede e sotomesse Cumagliane.“ (Š. Ljubić, *Listine*, VII, 240, 241).

⁴⁷ J. Gelcich, L. Tallóczy, *Diplomatarium*, 284.

⁴⁸ M. Pucić, *Spomenici srpski*, I, Primjetba XVIII.

⁴⁹ Deux personnes porteront un cadeau de 500 dukats en argent. (N. Jorga, *Notes II*, 163).

⁵⁰ N. Jorga, *Notes II*, 163.

⁵¹ N. Jorga, *Notes II*, 163.

Želeći da se oduži Dubrovčanima za dobre odnose koji su vladali posljednjih godina, kralj Ostoja je 23. marta 1418. godine izdao, u Bišću, povelju kojom je ukinuo carine u Popovu koje je uveo knez Grgur Nikolić.⁵² Ostoja je pokušao u Bosni da ukine prodaju roblja, koja je bila poprimila široke razmjere. Kada je trg Drijeva dospio pod njegovu vlast uveo je zabranu trgovine ljudima.⁵³ To je bila i njegova posljednja aktivnost. U nauci postoje različiti stavovi o tome kada je on umro. Jedni historičari zastupaju mišljenje da je umro u proljeće,⁵⁴ dok su drugi mišljenja da se to desilo u jesen 1418. godine.⁵⁵ Dubrovački izvori poslije marta ne spominju kralja Ostoju, spominju samo kraljicu Jelenu, kao i bivšu ženu kralja Ostoje Kujavu. Tako se između ostalog odgađa odgovor franjevcu 11. aprila 1418. godine poslaniku bosanske kraljice, a 23. aprila da se ustupi gospođi Jeleni bosanskoj kraljici kuća Hrvojeva u Dubrovniku, te je poslije četiri dana napisana i povelja, a 29. aprila poslato joj je i pismo.⁵⁶

Zaključak

Bosansko kraljevstvo polovinom druge decenije XV vijeka zahvatili su unutrašnji nemiri i sukobi, tako da je nekim velikaškim porodicama prijetilo i fizičko istrjebljenje. Sukob do kojeg je došlo dogodio se u Kraljevoj Sutjesci na kraljevom posjedu. To je ujedno bio i politički obračun neistomišljenika. Osim toga neki velikaši bili su zainteresovani za pojedine bogate posjede, nastojeći da prisvajanjem posjeda dobiju što veću korist. Zauzimanjem tih posjeda bi ostalim velikaškim porodicama pokazali ko je pravi gospodar na tom području. Uspostavljanjem svoje vlasti na osvojenom području pored ostalog mogli su da uspostave carine i druge ekonomsko-finansijske odnose.

⁵² Lj. Stojanović, *Povelje i pisma*, 446.

⁵³ Mihailo, Dinić, *Iz Dubrovačkog arhiva, III*, Beograd, 1967, 95. Dubrovčani su bili saglasni pa su svojim ljudima u Drijevi i ostalim trgovima strogo zabranili da učestvuju i posreduju u toj trgovini koja je po njihovim izjavama bacala loše vijesti na Republiku. Od tada je trgovina robljem smanjena sve do pada Bosanskog kraljevstva pod vlast Osmanlija. (S. Ćirković, *Istorija*, 246).

⁵⁴ V. Klaić, *Povijest Bosne*, 258.

⁵⁵ P. Živković, *Tvrtko II*, 76.

⁵⁶ N. Jorga, *Notes II*, 163, 164.

Sam kralj Ostoja nastojao je da u toku svoje vladavine koliko koliko uspostavi jaku centralnu vlast, kako bi pokazao velikašima da je on taj koji odlučuje u Kraljevstvu. Zato je i često dolazio u sukobe sa neposlušnim velikaškim porodicama.

Stanje u Bosni tokom druge decenije 15. vijeka otkriva neke nove detalje o zbivanjima na Balkanu. Ako se uzme samo pisanje Velikog vojvode Dubrovčanima „ja to radim u Bosni onako kako vi to radite u Dubrovniku“, pokazuje se prava slika ne samo Bosne već i njenih susjeda. Ubistvo do koga je došlo u Kraljevoj Sutjesci bilo je motivisano, pored ostalog, i željom velikaša da dođu bolja vremena u Bosni. Vjerovalo se da će ubistvom porodice Radenović sve biti riješeno i da će doći do stabilizacije odnosa kako unutar Kraljevstva tako i odnosa sa susjedima.

Prema događaju u Kraljevoj Sutjesci Dubrovčani su bili rezervisani, strahujući da nevolja može pokucati i na njihovu granicu. To se upravo i dogodilo tako što su mnogi stanovnici Bosne tražili da se sklone u njihov grad radi svoje sigurnosti, među kojima su i najugledniji velikaši. Nekada se stiče dojam da su Dubrovčani bili često rezervisani prema Bosni: očekivali su promjenu vlasti, izbjegavali da potpišu ugovore ako vlast nije stabilizirana, jer im nisu odgovarala pustošenja Bosne koja su često prelazila i na teritoriju Republike. Zbog svega toga su često znali da, i kada je stanje bilo mirno na njihovim granicama, upozore pojedine velikaše, pa i pisanim putem, na opasnosti do kojih bi moglo doći, a koje bi se negativno odrazile i na Republiku.

Česti upadi ugarske i osmanske vojske, u prve dvije decenije XV stoljeća, imali su za posljedicu pustošenje Kraljevstva, što je uzrokovalo pomjeranja stanovništva na sigurnija područja, i dovodilo do slabljenja ekonomske moći ne samo Bosne već i njenih susjeda. Tada pojedini velikaši počinju da plaćaju dohodak sultanu. U tim teškim vremenima, za Bosnu, umire herceg Hrvoje, koji je u toku dvije decenije svog bivstvovanja, ponašajući se nekada i kao kralj, obilježio historiju Bosne. Nedugo za njim umire i kralj Ostoja čiju su vladavinu obilježili krupni historijski događaji koji su nekada bili i kobni i za njega i za Kraljevstvo. Ipak, u svim tim previranjima kralj Ostoja se pokazao kao jedan od rijetkih kraljeva koji se suprotstavljao samovolji velikaša. To je usporilo ali nije moglo spasiti Bosansko kraljevstvo od propadanja i osmanskog osvajanja.

TURBULENCE IN THE BOSNIAN KINGDOM IN THE MIDDLE OF THE SECOND DECADE OF THE XV CENTURY

Conclusion

In the middle of the second decade of the 15th century, the Bosnian kingdom was affected by internal unrest and conflicts, so that some noble families were threatened with physical extermination. The conflict that occurred took place in Kraljeva Sutjeska on the king's property. It was also a political showdown between dissenters. In addition, some noblemen were interested in certain rich estates, trying to get as much benefit as possible by appropriating the estate. By occupying those estates, they would show the other noble families who is the real master in that area. By establishing their authority in the conquered territory, among other things, they were able to establish customs and other economic and financial relations.

King Ostoja himself tried to establish a strong central authority as much as possible during his reign, in order to show the noblemen that he is the one who decides in the Kingdom. That is why he often came into conflict with disobedient noble families.

The situation in Bosnia during the second decade of the 15th century reveals some new details about the events in the Balkans. If we take only the writing of the Grand Duke to the people of Dubrovnik, "I do it in Bosnia the way you do it in Dubrovnik", the true picture of not only Bosnia but also its neighbors is shown. The murder that happened in Kraljeva Sutjeska was motivated, among other things, by the desire of the noblemen to see better times in Bosnia. It was believed that the murder of the Radenović family would solve everything and stabilize relations both within the Kingdom and with its neighbors.

Regarding the event in Kraljeva Sutjeska, the people of Dubrovnik were reserved, fearing that trouble could knock on their border as well. This is exactly what happened as many inhabitants of Bosnia asked to take shelter in their city for their safety, among them the most prominent dignitaries. Sometimes one gets the impression that the people of Dubrovnik were often reserved towards Bosnia: they expected a change of power, avoided signing contracts if those in power were not firm, because they did not look for the

devastation of Bosnia, which often crossed over into the territory of the Republic. Because of all this, they often knew that, even when the situation was calm on their borders, they warned individual noblemen, even in writing, about the dangers that could arise, and which would have a negative impact on the Republic likewise.

The frequent incursions of the Hungarian and Ottoman armies, in the first two decades of the 15th century, resulted in the devastation of the Kingdom, which caused the population to move to safer areas, and led to the weakening of the economic power not only of Bosnia but also of its neighbors. Then, some noblemen began to pay tributes to the sultan. In those difficult times for Bosnia, Herzog Hrvoje died. He marked the history of Bosnia during his two decades of existence sometimes even acting as a king. Not long after him, King Ostoja dies, whose reign was marked by major historical events that were once fatal both for him and for the Kingdom. Nevertheless, in all these turmoils, King Ostoja proved to be one of the few kings who stood up to the arbitrariness of the noblemen. This slowed down but could not save the Bosnian kingdom from decay and Ottoman conquest.

Literatura

Anđelić, Pavao, *Studije o teritorijalno političkoj organizaciji srednjovjekovne Bosne*, Sarajevo, 1982.

Ćirković, Sima, *Istorija srednjovekovne bosanske države*, Beograd, 1964.

Dinić, Mihailo, *Državni sabor srednjovekovne Bosne*, Srpska akademija nauka (SANU), Posebna izdanja, knj. 231, Odjeljenje društvenih nauka, Beograd, 1955.

Gelcich, Jozsef, Tallóczy, Lajos, *Diplomatarium relationum reipublicae Ragusanae cum regno Hungariae*, Budapest, 1887.

Ivić, Aleksa, *Radosav Pavlović veliki vojvoda bosanski*, LMS, 245, Novi Sad, 1907.

Jorga, Nikola, *Notes et extraits pour servir a l'histoire des croisades au XV siècle*, II, Paris, 1899.

Klaić, Vjekoslav, *Poviest Bosne do propasti kraljevstva*, Zagreb, 1882.

Kovačević, Ljubomir, *Kad je Stevan Lazarević (1389-1427) zavladao Srebrenicom?*, Godišnjica Nikole Čupića, III, Beograd, 1879.

Kurtović, Esad, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranić Kosača*, Sarajevo, 2009.

Ljubić, Šime, *Listine o odnošajih između južnog Slavenstva i Mletačke Republike*, knj. VII, Zagreb, 1880.

Miklosich, Franz, *Monumenta serbica spectantia historiam Serbiae, Bosniae, Ragusii*, Viennae, 1858.

Nakaš, Lejla; Drago, Župarić; Ana, Lalić; Dženan, Dautović; Esad, Kurtović, *Codex diplomaticus regni Bosnae, Povelje i pisma stare bosanske države*, Sarajevo, 2018.

Pucić, Medo, *Spomenici srpski*, knj. I, Beograd, 1858.

Stojanović, Ljubomir, *Stare srpske povelje i pisma*, knjiga I/1, Beograd-Sremski Karlovci, 1929.

Šimčik, Ante, *Car sultan Krišćija ili Krščija*, GZM, XLIV, sv. II, Sarajevo, 1932.

Šišić, Ferdo, *Hrvoje Vukčić Hrvatinić i njegovo doba (1350-1416)*, Zagreb, 1902.

Tošić, Đuro, *Pismo dubrovačkog poslanika Ivana Gundulića o smrti kneza Pavla Radenovića*, Zemlja Pavlovića, Srednji vijek period turske vladavine, Banja Luka–Srpsko Sarajevo, 2003.

Živković, Pavo, *Tvrtko II Tvrtković, Bosna u prvoj polovini XV stoljeća*, Sarajevo, 1981.